

Μάνθος Ντελής **Φοροδιαφυγή και ηλεκτρονικές πληρωμές**

Σκιώδης οικονομία και φοροδιαφυγή στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η σκιώδης οικονομία (παραοικονομία) στην Ελλάδα βρισκόταν κατά το 2013 στο επίπεδο του 24% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας, χωρίς τάσεις απομείωσης. Για να γίνει αντιληπτό το μέγεθος του προβλήματος, το ΑΕΠ της χώρας το 2013 ήταν 182 δις. ευρώ, συνεπώς το επίπεδο της παραοικονομίας ήταν στα 43.7 δις. ευρώ περίπου. Κατά το ίδιο έτος, το δημοσιονομικό έλλειμμα βρισκόταν στα 23 δις. ευρώ περίπου, ήτοι στο 12,7% του ΑΕΠ. Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι το επίπεδο της παραοικονομίας ήταν κατά περίπου 20,7 δις. ευρώ πάνω από το επίπεδο του δημοσιονομικού ελλείμματος, το οποίο ως γνωστό είναι το βασικό οικονομικό μέγεθος που οδήγησε στην εκτίναξη των επιτοκίων δανεισμού και στα μνημόνια.

Συνεχίζοντας τη μικρή στατιστική επισκόπηση, η μέση σκιώδης οικονομία στη ζώνη του ευρώ ήταν κατά το ίδιο έτος περίπου στο 15% του ΑΕΠ. Στην περίπτωση που η σκιώδης οικονομία στην Ελλάδα ήταν ίση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, τότε αυτή θα ήταν χαμηλότερη κατά 16,4 δις. ευρώ περίπου. Κάνοντας την έστω επιστημονικά αφελή υπόθεση εργασίας ότι αυτό το ποσό θα φορολογούνταν με το ποσοστό του 33,7%, που ισούται με τη μέση φορολογία της οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα (σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία για το 2012), τα έσοδα του κράτους από τη φορολογία θα αυξάνονταν κατά περίπου 5,5 δις. ευρώ (0.37 x 16,4). Συνυπολογίζοντας ότι η σκιώδης οικονομία είναι κατά πάσα πιθανότητα αρκετά υψηλότερη από το 25%, είναι εύκολα αντιληπτό το μέγεθος της αιμορραγίας των δημοσίων εσόδων.

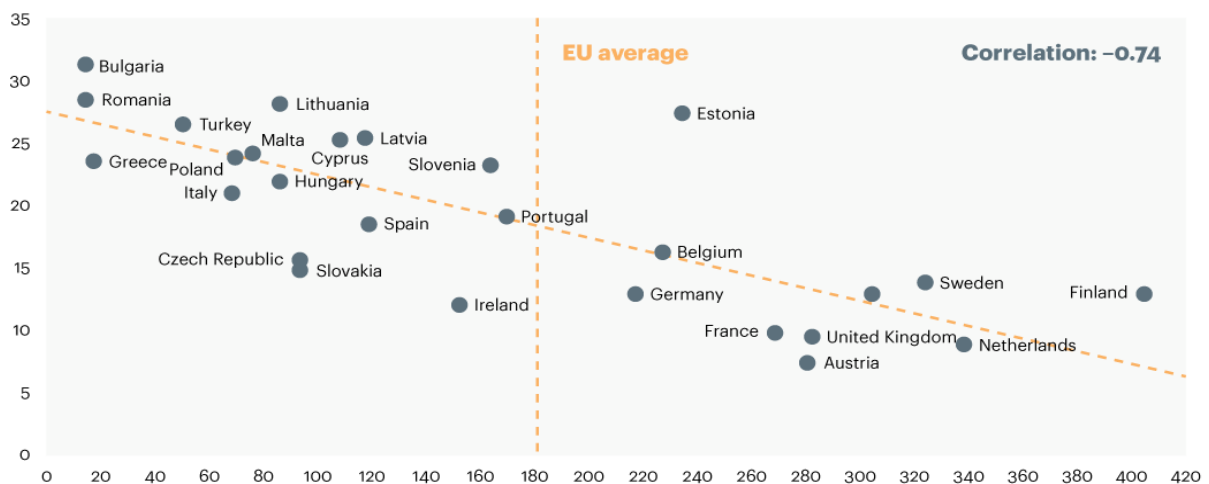
Η σχέση ηλεκτρονικών πληρωμών και σκιώδους οικονομίας

Όλες οι κυβερνήσεις της μεταπολίτευσης, για διάφορους λόγους, δεν θέλησαν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της σκιώδους οικονομίας, το οποίο συνέβαλλε αποφασιστικά στην αύξηση του χρέους, την ανισοκατανομή του πλούτου, τη διάβρωση των ηθικών αξιών, την καθιέρωση της αναξιοκρατίας και τη στρέβλωση της οικονομικής ανάπτυξης. Η οικονομική επιστήμη προτείνει διάφορους τρόπους αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής και ένας από τους πλέον σύγχρονους και αποδοτικούς είναι η καθιέρωση του συστήματος των ηλεκτρονικών πληρωμών (συναλλαγών). Με άλλα λόγια οι οικονομικές συναλλαγές γίνονται χωρίς μετρητά.

Συγκεκριμένα, πολλές ανεπτυγμένες χώρες έχουν ήδη προχωρήσει στο σύστημα των ηλεκτρονικών πληρωμών για την αγορά του μεγαλύτερου μέρους των αγαθών, αλλά και σε πληρωμές προς τρίτους (πχ ελεύθερους επαγγελματίες). Στη συνέχεια, οι συναλλαγές αυτές εκκαθαρίζονται μέσα από το σύστημα πληρωμών που λειτουργεί το τραπεζικό σύστημα, με αποτέλεσμα η καταβολή των έμμεσων φόρων (ΦΠΑ) να γίνεται αυτόματα, παράλληλα με την αυτόματη αποκοπή απόδειξης (που αφορά τους φόρους εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων). Συνεπώς το μεγαλύτερο μέρος της φορολόγησης επιτυγχάνεται αυτόματα. Ενδεικτικά, για το έτος 2013, σε χώρες όπως η Φινλανδία και η Σουηδία ο μέσος πολίτης αυτών διεκπεραίωσε 451 και 375 αντίστοιχα συναλλαγές άνευ μετρητών ανά έτος, ενώ στην Ελλάδα ο αντίστοιχος αριθμός είναι ίσως με 17. Μάλιστα, ο αριθμός για την Ελλάδα είναι ο χαμηλότερος όχι μόνο στη ζώνη του ευρώ, αλλά και στην Ευρώπη των 27 χωρών-μελών.

Η μελέτη του καθηγητή Friedrich Schneider (2013) είναι ενδεικτική του πόσο συμβάλει το ανεπτυγμένο σύστημα ηλεκτρονικών πληρωμών στην μείωση της σκιώδους οικονομίας. Στο παρακάτω διάγραμμα διαφαίνεται η σχέση μεταξύ του επιπέδου της σκιώδους οικονομίας (κάθετος άξονας) και του κατά κεφαλή αριθμού ηλεκτρονικών πληρωμών σε κάθε χώρα ανά έτος. Η σχέση είναι έντονα αρνητική: όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των ηλεκτρονικών συναλλαγών, τόσο μικρότερο είναι το επίπεδο της σκιώδους οικονομίας ως ποσοστό του ΑΕΠ της κάθε χώρας. Σε οικονομικούς όρους, μια αύξηση των ηλεκτρονικών συναλλαγών ανά έτος και για τέσσερα συναπτά έτη θα μείωνε το ποσοστό της σκιώδους οικονομίας κατά περίπου 5%.

Σκιώδης οικονομία και κατά κεφαλή συχνότητα ηλεκτρονικών πληρωμών



Σημείωμα: Το διάγραμμα απεικονίζει τη σχέση μεταξύ του επιπέδου της σκιώδους οικονομίας (κάθετος άξονας) και του αριθμού των ηλεκτρονικών συναλλαγών (οριζόντιος άξονας) κατά το έτος 2011 για το μέσο πολίτη της κάθε χώρας που απεικονίζεται στο διάγραμμα.

Πηγή: Friedrich Schneider, 2013. The shadow economy in Europe, 2013. AT Kearney.

Εφαρμογή του μέτρου των ηλεκτρονικών πληρωμών

Για την περίπτωση της Ελλάδας, η πρότασή μας αφορά την άμεση προσαρμογή σε πληρωμές άνευ μετρητών κατά το πρότυπο της μετατροπής της δραχμής σε ευρώ. Εξυπακούεται ότι το μέτρο αυτό προϋποθέτει τη δημιουργία και υλοποίηση μιας κατάλληλης τεχνικής υποδομής στις τράπεζες και τον εφοδιασμό των ελεύθερων επαγγελματιών και του συνόλου των επιχειρήσεων με μηχανήματα ηλεκτρονικής πληρωμής. Το ίδιο θα πρέπει να ισχύσει και για τις δημόσιες υπηρεσίες. Φυσικά οι τράπεζες θα οφείλουν να προμηθεύσουν το σύνολο των πολιτών με κάρτες μετρητών (περισσότερες της μίας για αποφευγή του κινδύνου βλαβών) που θα συνδέονται με συγκεκριμένους λογαριασμούς.

Στις τράπεζες απαιτείται η δημιουργία συστήματος απευθείας καταβολής του ΦΠΑ από τον αγοραστή στο κράτος κατά την εκτέλεση της συναλλαγής. Εφόσον δηλαδή είναι δυνατόν, δεν θα πρέπει να υπάρχει καμία απολύτως εμπλοκή του πωλητή (πχ της επιχείρησης) στην καταβολή του ΦΠΑ. Με αυτόν τον τρόπο θα επιτευχθεί η μέγιστη αποτελεσματικότητα στην καταβολή των έμμεσων φόρων, χωρίς η επιχείρηση να χρειάζεται να απασχολεί πόρους για έναν σημαντικό αριθμό συναλλαγών με τις φορολογικές αρχές.

Η κυβέρνηση οφείλει να ενημερώσει και να εκπαιδεύσει διεξοδικά το κοινό κατά το πρότυπο της εισαγωγής του ευρώ, επιζητώντας τη βοήθεια ειδικών από το πρόγραμμα “Better than Cash” της κοινοπραξίας της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Ιδρύματος Gates

(IBRD-WB, 2014). Επίσης θα πρέπει να υπάρξει η αναζήτηση τεχνικής βοήθειας και θεσμικής υποστήριξης από χώρες όπως η Σουηδία και η Δανία που έχουν προχωρήσει ουσιαστικά το μέτρο.

Ένα σημαντικό ζήτημα με τη χρήση κατά αποκλειστικότητα του ηλεκτρονικού χρήματος είναι η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, όπως αυτή διατυπώνεται από τις ευρωπαϊκές συνθήκες. Ο πλέον άμεσος τρόπος για να ξεπεραστεί αυτό το ζήτημα είναι η υιοθέτηση καινούριας οδηγίας απευθείας από την ΕΕ για το θέμα, ως αποτέλεσμα αιτήματος από την ελληνική πλευρά λόγω της σύνδεσης του μέτρου με την πάταξη της σκιώδους οικονομίας. Αυτό θα πρέπει να αφορά τουλάχιστον τα χαρτονομίσματα ώστε να μπλοκάρονται οι φυσικές πληρωμές μεγαλύτερες πχ των 10 ευρώ.

Εφόσον η αλλαγή πολιτικής δεν είναι εφικτή δια της διαπραγμάτευσης, η λύση μπορεί να επέλθει μέσω της παροχής κινήτρων και να είναι πιο σταδιακή, με απαραίτητη πρωταρχική προϋπόθεση την ύπαρξη τεχνικής υποδομής. Υπάρχουν μια σειρά από ρυθμίσεις που θα μπορούσαν να εξεταστούν και να εκτελεστούν από κοινού, όπως η δραστική μείωση του ΦΠΑ σε περίπτωση ηλεκτρονικής συναλλαγής, η αύξηση του κόστους ανάληψης στα ΑΤΜ, η τιμολόγηση του κόστους ύπαρξης χαρτονομισμάτων και μεταφορά του κόστους στους πολίτες που δεν εφαρμόζουν το μέτρο (Bolt, Humphrey, and Uittenbogaard, 2008), η σύνδεση του υπό εκπόνηση περιουσιολογείου και των φόρων περιουσίας με τη συχνότητα ηλεκτρονικών πληρωμών ιδιαίτερα στους ελεύθερους επαγγελματίες, η μείωση της φορολογίας των επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν το μέτρο κατά αποκλειστικότητα, κλπ.

Τέλος, σημαντικότατο στοιχείο επιβολής του μέτρου είναι η προάσπιση των προσωπικών δεδομένων σε ότι αφορά το είδος των συναλλαγών.

Συμπέρασμα

Το μέτρο των ηλεκτρονικών πληρωμών θα έχει ιδιαίτερα ευεργετικά οφέλη στην αποφυγή της φοροδιαφυγής στους ελεύθερους επαγγελματίες, στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, στον κλάδο του τουρισμού και στην αποφυγή της εγχώριας φοροδιαφυγής στα υψηλά εισοδήματα. Εκτός των προαναφερθέντων, το μέτρο των συναλλαγών άνευ ρευστών θα συμβάλλει θετικά σε μια σειρά από άλλα θέματα (Rogoff, 2014). Συγκεκριμένα, το μέτρο θα συμβάλλει στον περιορισμό της γραφειοκρατίας στις τράπεζες και στις εφορίες καθόσον οι πληρωμές του ΦΠΑ θα γίνονται ηλεκτρονικά. Το μέτρο σχεδόν θα εξαλείψει τις δωροδοκίες και γενικότερα τις παράνομες συναλλαγές. Η συνεπαγόμενη μείωση των παράνομων δραστηριοτήτων θα θέσει τους αναπτυξιακούς μηχανισμούς της χώρας σε μια πιο υγιή βάση και θα τονώσει την υλοποίηση των καλών επιχειρηματικών ιδεών και των άμεσων ξένων επενδύσεων.

Βιβλιογραφία

- Bolt, W., Humphrey, D., Uittenbogaard, R., 2008. Transaction pricing and the adoption of electronic payments: A cross-country comparison. *International Journal of Central Banking* 4, 89-123.
- International Bank for Reconstruction and Development/ The World Bank, 2014. The opportunities of digitizing payments. World Bank.
- Rogoff, Kenneth, 2014. Costs and benefits to phasing out paper currency. Presented at NBER Macroeconomics Annual Conference, April 11, 2014.
- Schneider, Friedrich, 2013. The shadow economy in Europe, 2013. AT Kearney.